

УДК 336.51:639.3/5

*Н. М. Вдовенко,
к. е. н., доцент кафедри технологій, економіки та менеджменту у тваринництві,
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ АКВАКУЛЬТУРИ

Досліджено сучасний рівень методологічної розробленості, теоретичне забезпечення і практичне розв'язання проблеми формування єдиної звітності суб'єктів господарювання, які здійснюють відтворення, вирощування, вилов водних біоресурсів, як невід'ємної частини економічних методів та інструментів у сфері державного регулювання.

In article was researched contemporary level methodological development and theoretical support of main problems of reporting requirements fish-breeding. Modern tendency of state regulation as an economics methods are grounded.

ВСТУП

Підприємства аквакультури в своїй діяльності використовують або об'єкти, вилучені з дикої природи, або об'єкти, які вже знаходяться в процесі одомашнення. В обох випадках ці об'єкти вже є власністю господарства. В результаті аквакультурної діяльності виходить новий продукт, який за характерними властивостями і ознаками відрізняється від аналогічних товарів видобутих методами рибальства з дикої природи. Це потребує створення системи ідентифікації інформації про товари, вироблені підприємствами аквакультури, яка дозволить розрізняти штучно вирощену продукцію, отриману на цих підприємствах, від продукції, виробленої від об'єктів дикої природи. Можна впевнено стверджувати, що аквакультура в Україні має основу для свого розвитку, проте статистичні дані обсягів вирощування та вилуви риби як в програмних, так і звітних документах недостатньо достовірні, часто по-різному розуміють один і той же показник. Це пов'язано з рядом причин: існуючі органи, які створюють методичні рекомендації, розробляють спеціалізовану документацію, мало використовують знання галузевих спеціалістів, а споживачі інформації, в свою чергу, недостатньо вимогливі до якості цифрових даних.

Значний внесок у методологію дослідження питання збору та систематизації диференційованої статистики вироблення рибної про-

дукції здійснили М.В. Гринжевський, О.С. Качний, С.М. Кваша, І.К. Кавер, О.М. Третяк, М.С. Стасишен та інші, праці яких містять аналіз ключових категорій дослідження, філософське обґрунтування проблем в ареалі вирішення завдань реформи рибогосподарської галузі в цілому, а також розвідки яких містять узагальнення та критичний огляд напрацювань учених із досліджуваної проблеми. Пошуки відповідей на ці та інші запитання спонукали автора до здійснення послідовного багатоетапного дослідження, важливою ланкою якого є з'ясування сучасного рівня методологічної розробленості, теоретичного забезпечення і практичного розв'язання проблеми формування єдиної звітності суб'єктів господарювання, які здійснюють відтворення, вирощування, вилов водних біоресурсів, як невід'ємної частини економічних методів та інструментів в сфері державного регулювання.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою досліджень є розроблення оптимізованої моделі формування державної статистичної звітності для підприємств аквакультури. Логіка наших міркувань спрямовувалася від з'ясування технологічних особливостей і специфіки виробництва до визначення рівня відображення інформації у суміжних формах звітності підприємств, які здійснюють рибогосподарську діяльність, далі — до виявлення її основних

процесуальних умов, потім — пошуку основного організаційно-економічного засобу, і, нарешті, до переосмислення під цим кутом традиційного відображення інформації, що сформувалося в країні.

Методологічною базою є фундаментальні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених з проблем економічного розвитку аквакультурного виробництва, закони, програми, концепції, дані ФАО ООН, Світової організації торгівлі (WTO), регіональних рибогосподарських організацій, а також наукова інформація, що має форму недрукованої продукції і розміщена у світовій комп'ютерній мережі Internet. Експериментальні дослідження проводилися в рибогосподарських підприємствах, які входять до складу Об'єднання "Укррибгосп", включаючи підприємства системи Державного агентства рибного господарства України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Важливий крок для вирішення даної проблеми був зроблений при підготовці протягом 2010 р. Державною службою статистики України проекту національної версії КВЕД (ДК 009:2010) [1] на базі НАСЕ (Rev.2, 2006) і Центральної статистичної класифікації продукції за видами економічної діяльності, на базі СРА-2008. У процесі підготовки розроблені таблиці перекодування видів економічної діяльності підприємств з КВЕД-2005 на КВЕД-2010 та з КВЕД-2010 на КВЕД-2005 для проведення державних статистичних спостережень, які стали допоміжним методологічним засобом впровадження КВЕД-2010 в державну статистичну діяльність. На рівні секцій КВЕД здійснено розподіл між рахунками за окремими фазами економічної діяльності. Секція А — "Сільське господарство, мисливство, рибне господарство" та Секція В — "Рибальство, рибництво" об'єднанні в одну — Секція А — "Сільське господарство, лісове господарство та риболовство". Секція А складається з 3 розділів. У свою чергу, розділ 03 — "Рибальство та розведення аквакультури" — складається з двох груп, кожна з яких деталізована за видами аквакультури (морська та прісноводна). З огляду на вищесказане, деталізація інформації за видами економічної діяльності є економічно обгрунтованою, дає змогу розрізнити показники вилову продукції прісноводного рибництва від показників вилову продукції прісноводного рибальства.

Із зазначеної інформації видно, що подана вище класифікація має науково-практичне значення, оскільки дає можливість вирішити важливу проблему формування єдиних методоло-

гічних підходів до оцінки масштабів пропозиції вітчизняної продукції аквакультури з виділенням відмінностей між дикою і штучно вирощеною рибою для підготовки статистики виробництва і торгівлі рибою. Зазначимо, що в методологічному плані важливою є оцінка виробництва продукції всього сектора аквакультури. Згідно із сучасними уявленнями, отримана інформація є важливою для моніторингу рибогосподарської галузі, а також виступає базою для належного управління та регулювання попиту і пропозиції продукції аквакультури на внутрішньому ринку. Відповідно до Закону України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" [2] державна політика щодо розвитку ринків продукції сільського господарства і продовольства спрямовується на забезпечення платоспроможного попиту населення у продовольчих товарах, потреби підприємств харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів у сировині, створення умов для ефективного захисту внутрішнього ринку та сприяння просуванню сільськогосподарської продукції і продовольства на зовнішній ринок. Даний нормативно правовий документ визначає що, основними напрямками розв'язання проблем формування ринків продукції сільського господарства і продовольства є: створення державної системи цінового моніторингу, аналізу кон'юнктури та прогнозу ринків, поширення цієї інформації серед їх учасників і удосконалення системи державної статистики суб'єктів ринку.

Здійснений під час формувального експерименту кількісний аналіз активних суб'єктів ЄДРПОУ, які звітуються, та вивчення даних, наведених у табл. 3 з перекодування видів економічної діяльності підприємств для проведення державних статистичних спостережень (з КВЕД-2005 на КВЕД-2010), показують, що у 2009 році налічується лише 896 суб'єктів, зокрема за кодами 05.02.0 "Рибництво; надання послуг у рибництві" — 603 суб'єкти, 01.25.0 "Розведення інших тварин" — 293 суб'єкти. Подали звіт 1-підприємство (річна) у 2009 році 119 підприємств, які займаються рибництвом, наданням послуг у рибництві, в тому числі 30 підприємств, що розводять інших тварин (водних рептилій і жаб у басейнах, резервуарах, водоймах). Опрацьовані нами зведені дані Державного агентства рибного господарства України свідчать, що загальна кількість підприємств, які займаються рибогосподарською діяльністю і звітують в органи статистики, складає у 2009 р. лише 706 суб'єктів господарювання, у 2010 р. — 646 (табл. 1).

Таблиця 1. Кількість підприємств, що займаються рибогосподарською діяльністю і звітують в органи статистики*

Підприємства	Роки				
	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість, усього	734	739	782	797	732
Океанічного промислу	7	6	7	5	4
Об'єднання «Укррибгосп»	79	72	69	72	69
«Укррибколгоспоб'єднання»	21	19	16	14	13
Інші господарюючі суб'єкти	627	642	690	706	646

Таблиця 2. Кількість діючих підприємств за організаційно-правовими формами господарювання у 2009 році (станом на 1 липня) * [3]

	Сільське господарство		Рибальство, рибництво	
	усього	%	усього	%
Усього підприємств	57 152	100,0	544	100,0
Господарські товариства	7819	13,7	305	56,1
Приватні підприємства	4333	7,6	139	25,5
Виробничі кооперативи	1001	1,7	13	2,4
Фермерські господарства	42101	73,7	—	—
Державні підприємства	345	0,6	14	2,6
Підприємства інших форм господарювання	1553	2,7	73	13,4

Для порівняння відмітимо, що, за даними Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України, станом на 1.01.2009 р. налічувалося близько 6 000 суб'єктів, що мають відношення до рибогосподарської діяльності (вилов, переробка, відтворення, розведення, вирощування водних біоресурсів). Підсумовуючи сказане, зазначимо, що нині немає вичерпного переліку суб'єктів господарювання, які здійснюють аквакультурне виробництво. Це, в свою чергу, знижує якість звітних показників, ускладнює розрахунок достовірних прогнозів попиту і пропозиції на рибу та рибну продукцію, зокрема за показниками пропозиції продукції: внутрішнього ринку, вилов риби та добування інших водних живих ресурсів.

Аналіз загального табеля (переліку) звітних форм державних статистичних спостережень на 2011 р., зокрема розділу 10 "Статистика рибного господарства", розкриває теоретично значущі для нашого дослідження аспекти загальної проблеми та дає змогу переконатися у достовірності зроблених висновків щодо необхідності удосконалення процесу отримання даних про обсяги вирощування та вилову риби, рибопосадкового матеріалу. Підприємства аквакультури складають і подають органу державної статистики за місцезнаходженням лише форму № 1-риба "Виллов риби, добування інших водних живих ресурсів за 200_ р." (річна) та № 1-риба "Виллов риби, добування інших водних живих ресурсів за січень — _____ 200_ р." (місячна).

У зв'язку з реформуванням господарської й економічної діяльності в Україні з'явилася велика кількість підприємств, що відрізняються за формами власності, системою управління, обсягами виробництва та іншими параметрами. Важливим досягненням у розробленні теоретичних і прикладних аспектів формування методологічних підходів до зведення достовірних статистичних показників було встановлення, що фермерські господарства, діяльність яких пов'язана з аквакультурним виробництвом, не звітують в площині рибозведення, зариблення, вирощування та вилову водних біоресурсів. Сказане підтверджує і опрацювання даних статистичного щорічника України за ряд років (табл. 2).

При аналізі розділу 9 "Статистика сільськогосподарства" найбільший інтерес для нас становить зміст форми 2-ферм "Основні показники господарської діяльності фермерського господарства за 20__ рік", у якій в розділі 1 у рядку 028 наводиться інформація про водні об'єкти фермерського господарства, які знаходяться в його володінні або користуванні, у рядку 029 — площа, яка використовувалася у звітному році для ведення рибного господарства. Далі за кодом 340 відображають реалізацію іншої продукції тваринництва, яка не зазначена за кодами 330-336, а саме: племінних тварин, молодняку на дорощуванні, коней, добових півників, каракульських смушків, продукції звірівництва, гною, пташиного посліду, вовни-льнки, коконів. Дані щодо обсягів реалізації продукції рибництва окремим рядком не відображаються. Зазначмо, що у рядку "Кількість" показується кількість мінеральних і органічних добрив, унесених під урожай звітного року, незалежно від часу їх внесення: під пар і зяб у минулому році, а також перед сівбою, під час сівби та у вигляді підживлення у звітному році і восени минулого року. У графі 350 проставляються дані про кількість органічних добрив: гною, різних компостів, органічних мінеральних сумішей, пташиного посліду тощо, у графах 352, 353, 354 — відповідно загальна кількість азотних, фосфорних і калійних добрив, унесених під урожай звітного року, у перерахунку на 100 % поживних речовин. Дані щодо кількості органічних та мінеральних добрив, унесених у рибницькі стави протягом вегетаційного (літнього) періоду під час вирощування рибопосадкового матеріалу, товарної риби не наводяться. Без перебільшення можна сказати, що не відслідковується взаємоув'язки

Таблиця 3.

Додаток
до наказу Мінагрополітики України
від _____ № _____

Державне статистичне спостереження

Конфіденційність статистичної інформації забезпечується статтею 21 Закону України "Про державну статистику"

Порушення порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень тягне за собою відповідальність, яка встановлена статтею 186³ Кодексу України про адміністративні правопорушення

ЗВІТ ПРО ВИРОБНИЦТВО РИБОПОСАДКОВОГО МАТЕРІАЛУ ТА ТОВАРНОЇ РИБИ В УМОВАХ АКВАКУЛЬТУРИ ЗА 20____р.

Кому надсилається

Форма № 1А-риба
ЗАТВЕРДЖЕНО

наказ Мінагрополітики України

від _____ № _____

ПОГОДЖЕНО

Державною службою статистики України

Поштова – річна

Подають суб'єкти господарювання, незалежно від форми власності та їх відокремлені підрозділи, які здійснюють вирощування рибопосадкового матеріалу та товарної риби в умовах аквакультури, до 15 січня:

- 1) органу державної статистики за місцем знаходження суб'єкта господарювання;
- 2) спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади з питань рибного господарства

Найменування суб'єкта господарювання - складача інформації			
Найменування його відокремленого підрозділу			
Поштова адреса			
Коди суб'єкта господарювання - складача інформації:			
Ідентифікаційний код ЄДРПОУ	Території (КОАТУУ)	Вид економічної діяльності (КВЕД)	Форми власності (КФВ)
1	2	3	4
			5
			6
			Організаційно-правової форми господарювання (КОПФГ)

Продовження табл. 3.

РОЗДІЛ I
БАЛАНС ПЛОЩІ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ ЗА ЗВІТНИЙ РІК

Назва показника	№ рядка	Одиниця виміру	Наявність на початок року	Введено протягом року	Виведено протягом року	Наявність на кінець року	Знаходилось в експлуатації протягом року
A	Б	В	1	2	3	4	5
Стави, всього	01	га					
у тому числі:							
нагульні	02	га					
вищувальні I категорії	03	га					
вищувальні II категорії	04	га					
нерестові	05	га					
маточні	06	га					
зимувальні	07	га					
карантинні	08	га					
інші стави (вказати які)	09	га					

Садки:							
вищувальні	10	м ²					
нагульні	11	м ²					
Басейни:							
вищувальні	12	м ²					
нагульні	13	м ²					
Інші водні об'єкти (вказати які)	14						

РОЗДІЛ ІІ
ВИЛОВ РИБОПОСАДКОВОГО МАТЕРІАЛУ ТА ВИТРАТИ КОРМІВ І ДОБРІВ НА ЙОГО ВИРОЩУВАННЯ

Назва показника	№ рядка	Одиниця виміру	Площа водних об'єктів, всього	Виллов рибопосадкового матеріалу																
				Всього		рослинної					сомові			осетрові			лососеві		інші*	
				тонн	шт.	тонн	шт.	тонн	шт.	тонн	шт.	тонн	шт.	тонн	шт.	тонн	шт.	тонн	шт.	
А	Б	В	І	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15			
Всього з вирощувальних	15	х	х																	
у тому числі:																				
Стави,	16																			
у тому числі:																				
- личинки	17		х																	
- льоголітки	18		х																	
- однорічки	19		х																	
Садки,	20																			
у тому числі:																				
- личинки	21		х																	
- льоголітки	22		х																	
- однорічки	23		х																	
Басейни,	24																			
у тому числі:																				
- личинки	25		х																	
- льоголітки	26		х																	
- однорічки	27		х																	
Інші водні об'єкти,	28																			
у тому числі:																				
- личинки	29		х																	
- льоголітки	30		х																	
- однорічки	31		х																	
Витрати кормів	32		х	х			х		х				х				х			
Внесено добрив:																				
- органічних	33		х	х			х		х				х				х			
- мінеральних	34		х	х			х		х				х				х			

* Примітки:

Продовження табл. 3.

РОЗДІЛ III
РЕМОНТНО-МАТОЧНЕ ПОГОЛІВ'Я ТА ВИТРАТИ КОРМІВ НА ЙОГО УТРИМАННЯ

Назва показника	№ рядка	У тому числі за видами													
		Всього		сазан/короп		рослинодні		сомові		осетрові		лососеві		інші*	
		тонн	шт.	тонн	шт.	тонн	шт.	тонн	шт.	тонн	шт.	тонн	шт.	тонн	шт.
A	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Маточне стадо	35														
Ремонтна група	36														
Витрати кормів	37		х		х		х		х		х		х		х

* Примітки:

РОЗДІЛ IV
ВИЛОВ ТОВАРНОЇ РИБИ ТА ВИТРАТИ КОРМІВ І ДОБРІВ НА ЇЇ ВИРОЩУВАННЯ

Назва показника	№ рядка	Одиниця виміру	Площа водних об'єктів, всього	Виллов товарної риби, тонн								Витрати кормів	Внесено добрив (органічних/ мінеральних)
				Всього	у тому числі за видами								
					сазан/короп	рослинодні	сомові	осетрові	лососеві	інші*			
A	Б	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Всього з нагульних	38	х	х										
У тому числі:													
рибницькі стави	39												
садки	40												
басейни	41												
Інші водні об'єкти	42												

* Примітки:

РОЗДІЛ V
ОБСЯГИ ВСЕЛЕННЯ РИБИ У ВОДНІ ОБ'ЄКТИ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ РИБОПОСАДКОВОГО МАТЕРІАЛУ,
РЕМОНТНО-МАТОЧНОГО ПОГОЛІВ'Я ТА ТОВАРНОЇ РИБИ

Назва показника	№ рядка	Одиниця виміру	Обсяг вселення*	Фактично реалізовано	
				за звітний рік	за попередній рік
A	B	B	1	2	3
Ікра	43				
Личинки	44				
Цьоголітки	45				
Однорічки	46				
Дволітки	47				
Ремонтна група	48				
Плідники	49				
Товарна риба	50				

* Примітки:

РОЗДІЛ VI
ЗАГАЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО РИБИ (тонн)

Назва показника	№ рядка	Посаджено		Виловлено		Приріст (+), зменшення (-)	
		(на вирощування, зимівлю)	(після зимівлі, вирощування)	за звітний рік	за попередній рік	за звітний рік	за попередній рік
A	B	1	2	3	4	5	6
Рибопосадковий матеріал	51						
Ремонтна група	52						
Плідники	53						
Товарна риба	54						

Керівник суб'єкта господарювання, або відокремленого підрозділу (необхідне підкреслити)

_____ (підпис) _____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Особа, відповідальна за складання державної статистичної звітності

_____ (підпис) _____ (прізвище, ім'я, по батькові)
_____ " _____ " 20 ____ р.

(номер контактного телефону)

(дата складання державної статистичної звітності)

в одержанні цілісної і достовірної інформації про діяльність господарства: дані про площу водного дзеркала, державну підтримку на здійснення заходів з відтворення водних живих ресурсів (за рахунок бюджетних дотацій) у штучних умовах в звіті відображаються, а інформація про обсяги вилову і реалізації продукції аквакультури висвітлюється як інша продукція тваринництва.

Проведені дослідницькі пошуки дали змогу виявити те, що в Наказі Мінагрополітики України від 15.07.2004 р. № 255 "Про затвердження форм звітності з риборозведення, вирощування та зариблення" і в додатках 1 та 2 до наказу 16.07.2004 № 255 чітко вказано, що Форма 1-РГ "Звіт про рибництво" та Форма 2-РГ "Звіт про вирощування та вилов риби" подається юридичними особами та їх відокремленими підрозділами незалежно від форм власності та підпорядкування Укрдержрибгоспу. Обґрунтовуючи обмеженість подання такої інформації лише юридичними особами, підтверджується, що результатом цього є втрата цілого "пласту" цінної інформації про виробництво та реалізацію продукції рибництва фермерськими господарствами для проведення відповідних як економіко-статистичних, так і розрахунково-конструктивних досліджень. Виявлена в процесі аналізу невідповідність між фактичними і статистичними даними усувається через чітко виписану структуру валового виробництва продукції аквакультури за категоріями господарств: рибогосподарські підприємства, державні підприємства, фермерські господарства, інші суб'єкти господарювання.

Стратегічним напрямом вирішення проблеми покращення якості зведеної інформації та контролю за її достовірністю є реалізація центральними органами виконавчої влади комплексу практичних заходів. На виконання доручення голови Держрибагентства України від 13.05.2011 р. № 9 з метою удосконалення та здійснення єдиної звітності суб'єктів господарювання, які пов'язані з аквакультурним виробництвом, підготовлено спільний наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України і Державної служби статистики України "Про затвердження форм звітності з риборозведення, вирощування та зариблення", зокрема удосконалення Форми 1-РГ "Звіт про рибництво" та Форми 2-РГ "Звіт про вирощування та вилов риби". У процесі константувального експерименту були сформульовані робочі гіпотези про зв'язок між узагальненими даними і основними елементами системи макроеконом-

ічного планування, отримано їх експериментальне підтвердження у вигляді розробленої і запропонованої до використання в практичній діяльності Форми 1А-риба "Звіт про виробництво рибопосадкового матеріалу та товарної риби в умовах аквакультури" (табл. 3).

Форма 1А-риба "Звіт про виробництво рибопосадкового матеріалу та товарної риби в умовах аквакультури" заповнюється на підставі відповідних первинних документів. Водночас Мінагрополітики в додатку до Листа від 19.01.04 р. № 37-27-12/455 рекомендує застосовувати спеціалізовані форми первинних документів, затверджені наказами Мінсільгоспу СРСР в період 1972—1990 рр. Такі форми опубліковані в посібнику, виданому ще у 1975 р. [4]. Звідси випливає, що достовірність наданої інформації суб'єктами господарювання є сумнівною, внаслідок невідповідності спеціалізованої первинної облікової документації вимогам ринкової економіки, умовам членства України в СОТ. Тому піднята проблема є не лише технологічною, але й економічною, потребує у подальшому розробки і впровадження в практичну діяльність підприємств по вирощуванню аквакультури оптимізованих спеціалізованих форм первинної документації.

ВИСНОВКИ

Державне регулювання галузі повинно базуватися на теоретичному обґрунтуванні конкретної моделі збору та систематизації диференційованої статистики вироблення продукції аквакультури і способів її побудови, визначенні пріоритетних цінностей та економічного порядку, який повинен забезпечувати реалізацію цієї моделі.

Література:

1. КВЕД (ДК 009:2010) Наказ Держспоживстандарту від 11.10.2010 р. № 457 (зі змінами від 29.11.2010 р. № 530) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18.10.2005 № 2982-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 1. — С. 17.
3. Статистичний щорічник України за 2009 рік / За ред. О.Г. Осауленка. — Державний комітет статистики України. — 566 с.
4. Специализированные формы первичной учетной документации и краткие указания по их заполнению для предприятий и организаций рыбной промышленности. Раздел: Рыбоводные хозяйства (рыбхозы). — Балаково, Полиграфобъединение "Авангард", 1975. — 113 с.
Стаття надійшла до редакції 18.08.2011 р.